

Eugeniusz Mironowicz
(Białystok)

Białorusini wobec państwa polskiego w latach 1918-1925

Powstanie struktur białoruskiego ruchu politycznego na początku XX wieku, chociaż podważało głównie imperialny dogmat o jedności ziem ruskich, w konsekwencji prowadziło także do konfliktu z polską racją stanu na obszarze dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dominacja w polskiej myśli politycznej tego okresu przekonania o możliwości odbudowy własnego państwa w przedzoborowych granicach, bez udziału elementu białoruskiego jako politycznego podmiotu¹, czyniła bezprzedmiotowymi wszelkie próby zbliżenia nawet pokrewnych ideologicznie polskich i białoruskich organizacji². Polską Partię Socjalistyczną (PPS) i Białoruską Socjalistyczną Hromadę (BSH) dzielił stosunek do kwestii agrarnej na Białorusi. Program BSH parcelacji wielkiej własności ziemskiej był nie do przyjęcia dla PPS, chociaż podobne rozwiązania partia ta przewidywała na ziemiach etnicznie polskich³.

Pojawienie się białoruskiego czynnika narodowego, chociaż w wymiarze pozwalającym na jego całkowitą ignorancję, naruszało jednak polityczną przestrzeń dotychczas wypełnioną polską lub rosyjską ideologią. Dla

1 J. Tomaszewski, *Kresy Wschodnie w polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, w: *Polska myśl polityczna XIX i XX wieku*, t. VI, *Między Polską etniczną i historyczną*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988; tamże, Z. Hemmerling, A. Łuczak, *Miejsce Kresów i słowiańskich mniejszości narodowych w koncepcjach ruchu ludowego*; tamże, R. Wapiński, *Kresy: alternatywa czy zależność?*

2 J. Turonek, *PPS wobec białoruskiego ruchu rewolucyjnego w latach 1902-1906*, w: *Studia polsko-litewsko-białoruskie*, Warszawa 1988.

3 Tamże, s. 105.

Białorusinów trwanie oznaczało konieczność negacji tej rzeczywistości. W miarę rozwoju białoruskiej myśli politycznej odrzucany był nie tylko istniejący ład polityczny, porządek społeczny, lecz także utrwalone przez dziesięciolecia schematy życia religijnego i kulturalnego⁴. Okazało się na przykład, że duchowny katolicki nie musi być Polakiem, a prawosławny Rosjaninem.

Pierwsza wojna światowa i okupacja niemiecka stworzyły po raz pierwszy perspektywy zaistnienia białoruskiego szkolnictwa. Kilkaset szkół z białoruskim językiem nauczania wprawdzie nie czyniło z chłopów uczestników życia narodowego, lecz dawało szansę odbioru przez nich propagandy poprzez słowo drukowane⁵. Po obu stronach linii frontu powstawały liczne organizacje polityczne, w programach których dominowały, nie jak dotychczas kwestie społeczne i kulturalne, lecz problemy przyszłego bytu narodowego⁶. Pojawiły się różne propozycje — m. in. powołania federacji państw Litwy, Białorusi i Ukrainy, w całkowitym oderwaniu od Rosji. Były to jednak odosobnione pomysły, do 1917 r. traktowane jako czysta fantazja. Największą popularnością wśród inteligencji, części kleru i ziemiaństwa (z tych grup społecznych rekrutowała się większość ówczesnych polityków białoruskich) cieszyły się koncepcje autonomii dla Białorusi w ramach przyszłej demokratycznej republiki rosyjskiej⁷. Nie było żadnych poważnych propozycji ze strony białoruskiej odwołujących się do tradycji państwowej przedrozbiorowej Rzeczypospolitej.

Wydarzenia na Białorusi toczyły się zgodnie z rytmem wydarzeń w Rosji. W kwietniu i lipcu odbyły się w Mińsku dwa zjazdy białoruskich organizacji i partii, które stawały się platformą stwarzającą warunki do wypracowania koncepcji przyszłego bytu państwowego. Uczestnicy lipcowego zjazdu powołali struktury, które miały zająć się tworzeniem białoruskiego wojska.

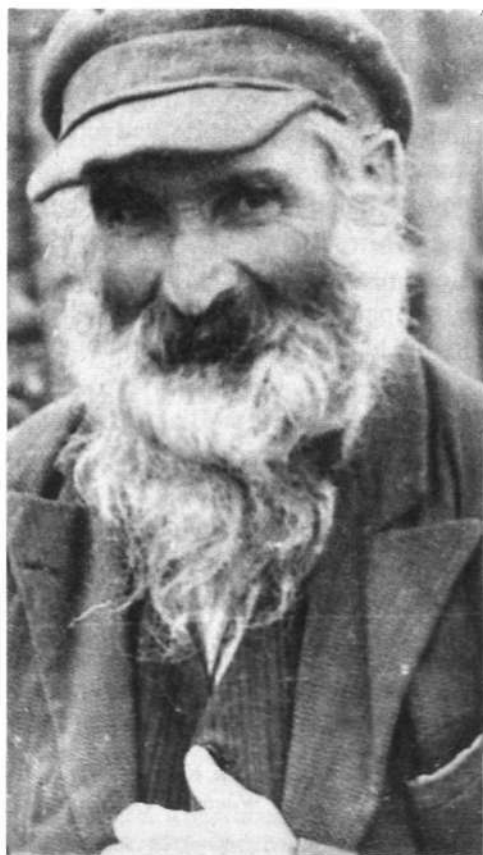
Przewrót bolszewicki zmienił radykalnie sytuację na Białorusi, zmusił wielu polityków do zrewidowania swoich dotychczasowych poglądów i przyspieszył decyzje o próbie budowy własnej państwowości. Zwołany na 14 grudnia 1917 r. do Mińska Kongres Wszechbiałoruski z udziałem 1872 delegatów reprezentujących wszystkie organizacje i regiony Białorusi, chociaż został rozpuśćiony przez oddziały wojskowe podległe Mińskiej Radzie

4 A. Łuckiewicz, *Za dwadzieśc' pjac' hadou*, Wilnia 1928, s. 9-12; A. Stankiewicz, *Chrys'cijan'stwa i bjelaruski narod*, Wilnja 1940, s. 87-90; J. Tomaszewski, *Białoruska Chrześcijańska Demokracja, Uwagi o kryteriach ocen*, w: *Studia polsko-litewsko-białoruskie*, Warszawa 1988, s. 159.

5 K. Srokowski *Sprawa narodowościowa na Kresach Wschodnich*, Kraków 1924, s. 11) wspomina o istnieniu 350 szkół białoruskich; "Przegląd Wileński" (1926, nr 15) wymienia liczbę około 500 szkół białoruskich w 1917 r.

6 J. Ochota, *Z historii państwowotwórczych poczynań białoruskich*, "Sprawy Narodowościowe", 1928, nr 1, s. 2.

7 Tamże, s. 4.

Ludność z okolic Pińska (początek lat 20.).
Fot. archiwum "Niwy".

Komisarzy Ludowych, zdołał jednak powołać Radę, która stała się parlamentem Białorusi⁸.

Kolejna zmiana sytuacji na froncie i podbój większości terytorium Białorusi przez Niemców stworzyła Radzie Białoruskiej korzystną sytuację do podejmowania kroków w kierunku budowy struktur własnej państwowości z milczącym przyzwoleniem wojskowych czynników niemieckich. 25 marca Rada proklamowała niepodległość Białoruskiej Republiki Ludowej (BRL) oraz powołała rząd, który przystąpił do budowy administracji, służb porządkowych, systemu oświatowego i gospodarczego. Były to jednak decyzje, które nie miały żadnego wpływu na realną sytuację polityczną na Białorusi. Bez przyzwolenia niemieckich generałów niewiele można było zmienić. Ci jednak nie godzili się na żadne koncesje o charakterze politycznym czy wojskowym⁹.

Obszar BRL według koncepcji Rady miał obejmować Mińszczyznę, Wileńszczyznę, Grodzieńszczyznę (z Białymstokiem), Witebszczyznę, Mohylewszczyznę, Smoleńszczyznę i Czernihowszczyznę. W ciągu kilku miesięcy rząd Antoniego Łuckiewicza zdołał w większych miastach na terytorium Białorusi powołać własne przedstawicielstwa. Okupanci niemieccy, zainteresowani jedynie eksploatacją gospodarczą tego obszaru, ignorując całkowicie rząd BRL, nie przeszkadzali mu jednak w organizowaniu szkół, placówek kulturalnych, wydawaniu gazet, tworzeniu administracji i służb porządkowych¹⁰.

W rzeczywistości państwo to istniało jako idea, którą próbowano wcielić w życie. Pozbawione armii w ówczesnych warunkach nie miało praktycznie żadnych szans na przetrwanie. W świadomości białoruskiej elity politycznej zaczęło funkcjonować pojęcie samodzielnego bytu państwowego, odnoszące się do określonego terytorium, zamieszkałego przez etnograficznie określoną społeczność. Naruszenie przez kogokolwiek tego terytorium zaczęło być traktowane jako agresja.

Z drugiej strony, aspiracje polskich elit politycznych do budowy własnej organizacji państwowej obejmującej część lub całość terytorium Białorusi, prowadziły do nieuchronnego konfliktu między polską i białoruską racją stanu.

Problem w rzeczywistości był bardziej skomplikowany niż wyżej przedstawiona sytuacja. Oprócz mozaiki polskich i białoruskich racji politycznych związanych z różnymi partiami, obecna tu była jeszcze opcja rosyjska (a później radziecka), która miała swoich zwolenników nawet wśród polityków tworzących Radę BRL¹¹. W obliczu piętrzących się trud-

8 A. Stankiewicz, *Da historii bjelaruskaha palitycznaha wyzwalen'nja*, Wilnja 1934, s. 90-93.

9 *Bjelaruski wopros k momjentu Wiersal'skoj Mirnoj Konfjerencji*, Kowna 1919, s. 53-54.

10 Ju. Turonak, *Niežadanaja respublika*, "Kontakt", 1989, nr 2.

11 *Krótki zarys zagadnienia białoruskiego*, Opracowanie Sztabu Generalnego — Oddział II, Warszawa 1928, s. 67-68.

ności przy budowie aparatu państwowego, a szczególnie armii, przywódcy najsilniejszej partii — białoruskich "eserów" (Partii Białoruskich Socjalistów - Rewolucjonistów) rozważali możliwość federacji BRL z Rosją. Wielu zwolenników miała również idea związku z Litwą. Do kwietnia 1919 r. nikt poważnie nie traktował jakichkolwiek propozycji rozwiązań z udziałem czynnika polskiego.

Wycofanie się wojsk niemieckich i proklamowanie w grudniu 1918 r. Białoruskiej Republiki Radzieckiej, a następnie wojna polsko-rosyjska zmieniło dotychczasową sytuację polityczną wokół problemu tworzącego się państwa białoruskiego. Krótkotrwałe rządy bolszewickie na początku 1919 r. wystarczyły, aby powstał radykalny ruch białoruski o antysowieckim charakterze i oczekiwanie jakichkolwiek innych rozwiązań.

Józefa Piłsudskiego entuzjastycznie witano w Wilnie i Mińsku¹². Hasła wspólnego federacyjnego państwa, wolności i swobody dla ujarzmionych przez Rosję narodów¹³ przekonały część polityków o możliwości rozwiązania białoruskich problemów politycznych i narodowych w oparciu o Polskę¹⁴. Na posiedzeniu Rady BRL doszło do rozłamu na zwolenników federacji i przeciwników współpracy politycznej z Polską¹⁵. Wśród pierwszych znaleźli się Antoni Łuckiewicz, Wacław Iwanowski, Paweł Aleksyuk, Iwan Sereda, Szymon Rak-Michajłowski, Bronisław Taraszkiewicz i Kuźma Tereszchenko. Rezygnowali oni z niepodległości na rzecz autonomii w ramach państwa polskiego¹⁶. Większość Rady na czele z Wacławem Łastowskim oceniła obecność polską na Białorusi jako jej okupację. Nowy rząd BRL, którego premierem został Wacław Łastowski przeniósł się do Kowna, gdzie przy wsparciu Litwy przystąpił do tworzenia białoruskiego wojska¹⁷.

Być może otoczenie J. Piłsudskiego skłonne było realizować niektóre postulaty Naczelnika wynikające z jego federalistycznych koncepcji, lecz wojsko zachowywało się jak w kraju podbitym¹⁸. Zbrodnie popełnione przez żołnierzy na cywilnej ludności białoruskiej i żydowskiej¹⁹ bardzo szybko doprowadziły do powstania antypolskiego ruchu oporu wspieranego

12 J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905-1922*, Poznań 1981, s. 210.

13 J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe*, t. V, Warszawa 1937, s. 75.

14 E. Woyniłowicz, *Wspomnienia 1847-1928*, Wilno 1931, s. 248; U. Ihnatouski, *Historija Bjelarusi u XIX u paczatku XX stajec'ija*, Mjensk 1926, s. 247-248.

15 L. Wasilewski, *Litwa i Białoruś. Zarys historyczno-polityczny stosunków narodowościowych*, Warszawa-Kraków 1925, s. 196.

16 *Krótki...*, s. 95.

17 Tamże, s. 94; K. Srokowski, *Sprawa...*, s. 27.

18 *Krótki...*, s. 85.

19 A. Łuckiewicz, *Okupacja polska na Białorusi*, Wilno 1920, s. 9-19; J. Lewandowski, *Mitohistoria*, "Słowo", 1988, nr 36, wyd. Uniwersytetu Upsalla, s. 22-25; U. Ihnatouski, *Historija...*, s. 249.

jednocześnie z Moskwy i Kowna. Szok spowodowany kilkoma miesiącami władzy polskiej wywołał silne, prosowieckie tendencje zwłaszcza wśród warstw plebejskich na Białorusi. Podczas wojny 1920 r. ludność białoruska w zdecydowanej większości opowiadała się po stronie bolszewików.

W zaistniałej sytuacji politycznej przeciwnicy rządów radzieckich na Białorusi swoje nadzieje mogli wiązać jedynie z Polską. Pod koniec 1918 r. z kilku grup zbrojnych walczących z bolszewikami wyodrębniła się struktura polityczna, aspirująca do roli partii włościańskiej o nazwie "Zielony Dąb". Jej celem politycznym było utrzymanie państwowości Białoruskiej Republiki Ludowej w przymierzu z Polską. Partia, na czele której stał Włodzimierz Adamowicz (pseudonim "Dzierhacz") w porozumieniu z rządem polskim przystąpiła do tworzenia własnych oddziałów, które miały walczyć z sympatykami bolszewików na Białorusi. Liderzy tej partii jesienią 1920 r. brali udział w tworzeniu Białoruskiego Komitetu Politycznego w Warszawie. Komitet ów doszedł do porozumienia z generałem Stanisławem Bułak-Bałachowiczem w sprawie organizacji wojska białoruskiego wspomagającego stronę polską w wojnie z Rosją Radziecką. Generał Bałachowicz zobowiązał się wspierać władze Komitetu w tworzeniu struktur administracyjnych na Białorusi po wycofaniu się armii czerwonej²⁰.

Porozumienie polsko-bolszewickie i traktat ryski był zaskoczeniem dla wszystkich polityków białoruskich, niezależnie po której ze stron się opowiadali. Zaskoczeni byli zarówno ci, którzy liczyli na federację całości Białorusi w ramach Rosji, jak i ci, którzy stawiali na autonomię w granicach Polski.

We wrześniu 1921 r. z inicjatywy przewodniczącego rządu BRL Wacława Łastowskiego została zwołana do Pragi czeskiej Białoruska Narodowo-Polityczna Konferencja z udziałem przedstawicieli Białoruskiej Partii Socjalistów-Rewolucjonistów, Białoruskiej Partii Socjalistycznej, Białoruskiej Partii Socjaldemokratycznej, Narodowych Socjalistów oraz kilku mniejszych ugrupowań chłopskich i narodowych. Uczestnicy Konferencji ocenili sytuację na Białorusi jako jej okupację przez dwa obce państwa i wydali rezolucję wzywającą "wszystkie aktywne siły białoruskie do walki wszelkimi dostępnymi środkami przeciw rozbiorowi Białorusi"²¹.

Tuż po podpisaniu porozumienia pokojowego między Polską i Rosją Radziecką (19 listopada 1920 r.) Białoruski Komitet Polityczny próbował wywołać powstanie na obszarze rosyjskiej strony wpływów na Białorusi. Mimo pomocy dywizji gen. Bałachowicza po dwóch miesiącach walk w rejonie Słucka i Mozyrza źle uzbrojone kilkunastotysięczne wojsko powstańcze zostało rozbite przez armię czerwoną.

Po zachodniej stronie granicy ryskiej nie trzeba było czynić zbyt

20 *Krótki...*, s. 98-100.

21 "Sjalan'skaja Dola", XI.1921, nr 4.

wielkich starań by zorganizować kilka grup partyzanckich, nie stwarzających wprawdzie zagrożenia dla państwa, lecz paraliżujących działalność polskiej administracji. Ruch ten, organizowany głównie przez białoruskich eserów z udziałem emigracyjnego rządu białoruskiego w Kownie, wspierany był także przez Litwinów i Niemców. W połowie lat dwudziestych znalazł się natomiast pod kontrolą emisariuszy Kominternu i radzieckich służb specjalnych²².

Większość uczestników tego ruchu stanowiły osoby, dla których względy ideologiczne i narodowe były sprawą drugorzędną. Władze polskie nie potrafiły jednak rozwiązać żadnego problemu związanego z istnieniem w granicach państwa licznej białoruskiej mniejszości narodowej. Sytuacja ekonomiczna na ziemiach północno-wschodnich Rzeczypospolitej, polityka narodowościowa i religijna prowadzona przez poszczególne rządy nie stwarzała żadnych szans bezkonfliktowego funkcjonowania Białorusinów jako legalnych obywateli państwa.

Dla większości Białorusinów nowo powstałe państwo było kulturowo obce. Nawet ci, którzy w czasach carskich nauczyli się czytać i pisać, teraz ponownie stali się analfabetami. Około 600 tysięcy osób w latach 1918 - 1924 powróciło z Rosji²³. Byli oni świadkami upadku systemu i autorytetu władzy do niedawna jeszcze absolutnej. Żadne zatem metody represyjne nie były w stanie powstrzymać rozwoju radykalnych i opozycyjnych nurtów politycznych. W zasadzie każdy, kto proponował radykalne rozwiązania mógł liczyć na przychylność tej ludności. Popularność Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi (KPZB) miała całkiem racjonalne uzasadnienie, bez względu na agenturalność tego ruchu.

Umiarkowani działacze białoruscy jak Taraszkiewicz, Iwanowski, Łuckiewicz, Rak-Michajłowski, ks. Adam Stankiewicz, liczyli, że po zakończeniu wojny będzie możliwe rozwiązanie białoruskich problemów narodowych w oparciu o Polskę. Chociaż każdy z tych polityków reprezentował inną opcję polityczną i inaczej widział przyszłość Białorusi, to na początku lat 20. łączyło ich przekonanie, że Polska uwzględniając swój własny interes, wspierać będzie białoruskie postulaty polityczne. B. Taraszkiewicz podpisanie traktatu ryskiego uznawał za zło konieczne, stan tymczasowy, wynikający z rezultatu wojny polsko-radzieckiej. Wyrażał przy tym pogląd, że jeśli w Polsce zwycięży obóz zwolenników demokracji — Białorusini otrzymają autonomię polityczną i kulturalną, a rząd warszawski wyrzeknie się planów kolonizacji²⁴. Rzeczywistość zmusiła go jednak bardzo szybko do weryfikacji poglądów, zerwania współpracy z piłsudczy-

22 *Krótki...*, s. 208.

23 A. Krysiński, *Tendencje rozwojowe ludności Polski pod względem narodowościowym i wyznaniowym w dobie powojennej*, "Sprawy Narodowościowe", 1931, nr 1, s. 49.

24 B. Taraszkiewicz, *Białoruskie postulaty polityczne*, "Przymierze", t. V, s. 6-8.

kami i przejścia do antyrządowej opozycji. Szansą dla demokratów stały się wybory parlamentarne z 1922 r.

Białoruski Komitet Narodowy kierowany przez A. Łuckiewicza otrzymał 11 miejsc w Sejmie i 3 w Senacie. Okazało się jednak, że również droga parlamentarną niewiele można było zdziałać. Nie było żadnych szans powstrzymania kolonialnej polityki na Białorusi. Część polityków z Sejmovego Klubu Białoruskiego działalność parlamentarną uznało wkrótce za stratę czasu. Zdecydowali się na radykalną zmianę orientacji — na Mińsk. Wybór ułatwiały procesy polityczne zachodzące w latach 20. po wschodniej stronie granicy ryskiej. Powstało tam wprawdzie komunistyczne, lecz białoruskie państwo, z własną administracją, oświatą, kulturą, historiografią, prasą. Przyciągało ono działaczy białoruskich nie tylko z Polski, lecz także tych, którzy znaleźli się na terenie Czech, Niemiec, Litwy. Powstanie Białoruskiej Włościańsko-Robotniczej Hromady było zatem świadomym wyborem politycznej drogi przez dawnych zwolenników propolskiej orientacji z uwzględnieniem realiów po obu stronach granicy ryskiej.

Nie było żadnej białoruskiej partii w II Rzeczypospolitej, która akceptowałaby sytuację powstałą po podpisaniu traktatu ryskiego. Wręcz przeciwnie — każda w swoim programie na pierwszym miejscu stawiała zjednoczenie ziem białoruskich. O ile dla takich organizacji jak KPZB czy "Hromada" określenie drogi do zjednoczenia nie sprawiało trudności, w przypadku partii niepodległościowych — Białoruskiej Partii Socjaldemokratycznej, Białoruskiej Chrześcijańskiej Demokracji, Białoruskiego Związku Włościańskiego, czy Białoruskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego — był to problem nierozwiązywalny. Dla większości polityków z tych nurtów wybór orientacji na Polskę czy Białoruś Radziecką był jednakowo zły i nie stwarzał żadnej perspektywy dla Białorusi. Wielu w tej sytuacji odchodziło od życia politycznego .

Opozycyjność partii niekomunistycznych wobec państwa polskiego wynikała z samej definicji ich niepodległościowego charakteru, opozycyjność wobec poszczególnych rządów była reakcją na ich bieżącą politykę. Białoruska Sowiecka Socjalistyczna Republika (BSSR) chociaż prowadziła w latach 20. politykę białorutenizacji wszystkich sfer życia publicznego, uważana była za twór całkowicie zależny od Moskwy. Ponadto system radziecki był nie do przyjęcia dla tych organizacji, które przyszłość Białorusi widziały w formie niepodległej republiki parlamentarnej²⁶.

W przypadku organizacji niepodległościowych pole manewru było niewielkie, pozostawała droga pracy organicznej, walki w sferze kultury, oświaty, propagowania nowych metod gospodarowania, zakładania własnych banków, bibliotek, teatrów amatorskich. Wiele wysiłku wkładano, by

25 J. Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi*, Warszawa 1992, s. 89 i dalsze.

26 W. Jaromłkowicz, *Białoruska Chrześcijańska Demokracja*, "Więź", 1986, nr 11-12.

instytucje te uchronić przed infiltracją agentów Kominternu. Ich obecność w danej organizacji lub instytucji była pretekstem do jej delegalizacji.

W środowisku tym oczekiwano zmiany sytuacji politycznej w Europie, gdyż tylko naruszenie istniejącego stanu dawało nadzieję na samodzielny byt państwowy.

W istniejących warunkach nie było możliwości porozumienia polsko — białoruskiego. Polityka państwa odrzucała nawet największych zwolenników współpracy z Polską, autentycznych polonofilów, potępianych zresztą za swoje sympatie przez własne środowisko. Nie było zatem szans na akceptację istniejącej rzeczywistości bez zmiany polityki państwa i bez wyrzeczenia się własnych politycznych aspiracji przez Białorusinów. Konflikt polsko — białoruski w okresie międzywojennym był nieunikniony.

Змест

На злome XIX і XX стагоддзяў, на здзіў сваім суседзям — палякам і расейцам — пачаў адраджацца беларускі народ. Шматвяковы польска-расейскі каланіяльны канфлікт страціў свой характар. Беларускай картай пачалі ад пачатку іграць абодва супрацьстаўныя бакі. Беларусы апынуліся перад выбарам дзяржаўнага шляху. Польска-расейская вайна ды кампрамісны падзел здабычаў у выніку Рыжскага трактата стаў найгоршым варыянтам у тагачасных геапалітычных умовах. У Польшчы засталася каля 2 мільёнаў беларусаў. Пасля некалькіх гадоў пошукаў кампрамісных развязаў сужыцця з палякамі ды адбудовы польскай дзяржавы, большасць беларускіх палітыкаў і дзеячоў апынулася ў рашучай апазіцыі, таксама антыдзяржаўнай. Такім чынам вызначыўся кшталт польска-беларускіх адносін да канца II Рэчыпаспалітай.

Summary

On the turn of the 19th century, much to surprise of their neighbours, the Belarusian people entered the path of revival. The Polish-Russian colonial conflict, which lasted for many centuries, began to change its character. Both sides began to play Belarusian card. As to the Belarusians, they were faced with the choice of their own independent way of statehood. The Polish-Soviet war and the Riga Treaty, which provisioned a compromised division of gains, became the worst scenario in that geopolitical situation. Around two million of Belarusians were left in Poland. After several years of futile attempts to search for compromise coexistence with the Poles, the majority of Belarusian politicians and activists went over to the political opposition which included also anti-state activities. Thus, the landscape of Polish-Belarusian relations was predetermined until the end of pre-war Poland.